

*Германюк Н.В.,
к.е.н., старший викладач
кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Анотація. У статті досліджено питання сутності та ролі виховання професійної компетентності фахівців в аграрній сфері. Визначено вплив останніх на ефективний розвиток сільськогосподарського сектору завдяки результативному керуванню підприємствами в перспективі. Проаналізовано зв'язок між рівнем знань, отриманих студентами-аграріями під час навчання, методикою викладання предметів та можливістю успішного застосування вмінь у подальшій трудовій активності. Виявлено необхідність приділення більшої уваги одержанню практичного досвіду в період здобуття освіти у вищих навчальних аграрних закладах. Зазначене розглядається у ракурсі соціально-економічних змін, що відбуваються останнім часом в Україні, на шляху до європейської інтеграції.

Ключові слова: професійна компетентність, аграрна сфера, освіта, євроінтеграція, знання, уміння, практичний досвід.

Постановка проблеми. Важливою ознакою соціально-економічного розвитку будь-якої держави є зростання кількості фахівців у різних галузях господарства, насамперед в економічному секторі. Сьогодні в умовах євроінтеграційних процесів Україна потребує підвищення рівня кваліфікованої підготовки майбутніх аграрних спеціалістів, забезпечення їх конкурентоздатності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку праці. При цьому суттєво відчувається зростання вимог до якості професійної освіти у даній сфері. Побудова процесу управління згідно із сучасними запитами господарювання є актуальним напрямом вирішення наявних проблем із налагодження ринкових взаємостосунків в аграрній сфері. Зазначене також спричинене інноваційним структурним розвитком сільськогосподарських підприємств України. Поряд із цим відповідним спеціалістам необхідно орієнтуватися на досягнення більш високого рівня професійної обізнаності, що в змозі забезпечити ефективне функціонування підприємств галузі за допомогою впровадження ефективних традиційних та інноваційних засобів управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування і зростання професійного рівня аграрних кадрів, удосконалення управлінських засад керівництва підприємств аграрної сфери присвячена значна кількість публікацій закордонних та вітчизняних учених, зокрема, Ф. Кене, Т. Левітта, А. Файоля, З.П. Румянцевой, О.Ю. Амосова, В.М. Лисогора, С.Г. Чорного, В.К. Збарського, О.В. Собкевича, О.М. Ткачук, О.М. Пруцької, Ю.О. Єрмакова, Ф.В. Зінов'єва, Н.П. Тарнавської тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених даній тематиці, недостатньо вирішеними залишаються питання стосовно визначення найбільш оптимальних

шляхів з удосконалення сучасних управлінських процесів на аграрних підприємствах.

Мета статті полягає у розкритті ролі й місця складових системних елементів виховання професійної компетентності майбутніх фахівців в аграрній галузі. Сьогодні в євроінтеграційних умовах соціально-економічних змін особливо необхідним є вдосконалення механізмів та видів процесу підготовки аграрних кадрів. Важливими завданнями при цьому є відповідне наповнення змісту дисциплін та ефективна методика подання матеріалу викладачем. Водночас акцентується увага на визначенні потреби у здобутті студентами-аграріями практичного досвіду в період навчання у вищих закладах та доречності державного впливу на розвиток освітянського процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомим є той факт, що рівень підготовки майбутніх спеціалістів залежить від викладачів, які є фундаментальним складником процесу навчання. Забезпечення різноманітних освітянських закладів (у тому числі й економічного спрямування) досвідченими професійними науково-педагогічними кадрами є важливим актуальним питанням. Нинішні суспільні зміни вимагають удосконалення змісту, видів та механізмів зазначеної підготовки. Сучасній школі потрібен ерудований, професійно підготовлений, сфокусований на впровадженні особистісного погляду, компетентний у відповідній галузі авторитетний педагог.

Сфера педагогіки за власною сутністю є комунікативною та зорієнтованою як на галузеву обізнаність викладача, методикою навчання, так і на його здатність до професійного спілкування. Втілення у життя нових освітніх завдань доцільно здійснювати з використанням педагогічної взаємодії, що формується на базі продуктивного спілкування викладача зі студентами. Отже, результативне оволодіння професійною компетентністю зазвичай має сприяти обізнаності щодо її складових компонентів та засвоєнню їх значущості.

Зрозуміло, що найважливішим елементом професійної компетентності фахівця в аграрній галузі є обсяг відповідних знань та принципів менеджменту. У цілому знання являють собою узагальнений соціальний досвід, усвідомлений людиною, який вона може відтворити та передати іншим. Знання є основою ефективної діяльності, оскільки саме з них починається практична реалізація проектів у життя. Компетенції, своєю чергою – це знання у процесі дії. Якщо компетентність фахівця розглядати з особистісної точки зору, то до професійних знань необхідно віднести розвиток загального світогляду.

Так, відомий психолог Джон Стюарт Блеккі пропонує таке ствердження: «Немає сумніву в тому, що так званий чистий спеціаліст – завжди людина обмежена. Він не буде знати достатньо, якщо не буде знати більше ніж достатньо» [1, с. 18]. У цьому контексті доречним є вираз талановитого вченого А. Ейнштейна, який визнав, що для власних наукових відкриттів набагато більше запозичив у письменника Ф.М. Достоев-

ського, ніж у математика Карла Фрідріха Гаусса, праці якого він вивчав зі спеціальності.

Відзначимо, що викладачі, які готують майбутніх управлінців в аграрному секторі, мають справу з логічною системою знань. Часто студенти працюють лише з певним інформаційним матеріалом, краще або гірше сформованим, основним механізмом сприйняття якого є заучування. Проте, на думку філософа Герберта Спенсера, «не те знання цінне, що накопичується у вигляді розумового жиру, а те, яке перетворюється в розумові мускули».

Нерідко у професійному колі викладачів обговорюється той факт, що значна кількість навчальних курсів вивчається студентами на рівні термінології: зазубрив, використав на семінарському занятті, екзамені, а для себе нічого не залишив. Справжньою сутністю навчання є розуміння отриманих знань, їх практичне застосування у подальшому житті, а не лише тимчасове зазубрювання для отримання позитивної оцінки.

У цілому професійна компетентність майбутніх управлінців аграрного сектору передбачає обов'язкове оволодіння фундаментальними знаннями, оскільки лише останні можуть слугувати базовими передумовами для своєчасного прийняття й реалізації ефективних господарських рішень. Так, відомий педагог Я.А. Коменський визначав: «...архітектор, плануючи побудувати міцну будівлю, заготовляє не соломі, не болоту, не лозу, а каміння, цеглу, міцне дерево і тому подібний матеріал». А садівник, який «бажає, щоб поле, виноградник, сад давали плоди, засіває їх не бур'янами, не кропивою, не чортополохом, а благородним насінням і рослинами» [5, с. 272]. Таким чином, знання можуть бути успішним керівництвом для дії саме тоді, коли вони перевірені на практиці та є результатом пізнання дійсності, її адекватним відображенням.

Йдеться, насамперед, про досвід репродуктивної діяльності, який відтворюється в умінні застосувати знання та компоненти певного виду діяльності згідно з визначеним зразком (загальновідомі способи). При цьому якщо процес вивчення обмежити лише засвоєнням знань, формуванням відтворювальних умінь, він не сприятиме розвитку особистості. Навпаки, може стримувати останній певними межами незмінного руху дій. Зупинитися на репродуктивному етапі засвоєння знань не має сенсу, оскільки у новій, нестандартній ситуації можна легко загубитися з причини нездатності вийти за рамки стереотипного, звичного. Так, наприклад, окремі відомі художники для уникання шаблонності створюють предмети мистецтва під іншим ім'ям, спостерігаючи за оцінками.

Наступний компонент змістовності професійної освіти можна визначити як досвід пошуково-творчої активності, що виявляється в: перенесенні знань та вмінь у нову ситуацію; використанні відомих підходів до нових умов в процесі діяльності; розумінні проблем, що виникають, та вмінні їх вирішити; формуванні власного інноваційного підходу до розв'язання складних питань.

Так, яскравий педагог А. Дістервега визначає, що поганий викладач подає істину в готовому виді, а гарний – вчить знаходити її самостійно. В одній із праць він стверджує: «Розвиток і освіта жодній людині не можуть бути дані або повідомлені ззовні. Кожний, хто бажає до них прилучитися, повинен досягти цього власною діяльністю, власними силами, власною напругою. Ззовні він може отримати тільки поштовх...» [3, с. 374].

Добре відомими для нас є поетичні висловлювання талановитого українського письменника М. Т. Рильського: «Ми працю

славимо, що в творчість перейшла». У ракурсі творчого елементу професійної компетентності можна сказати дещо інакше: ми пошук славимо, що в творчість перейшов. Отже, до завдань практичних занять в аграрних вищих закладах обов'язково слід включати вирішення креативних завдань, складних педагогічних ситуацій із використанням таких порад:

1) чітке визначення проблеми педагогом із дисципліни, що забезпечує її суттєве розуміння, викликає зацікавленість та бажання розв'язати;

2) залучення студентів до заходів квесту;

3) ефективне управління пошуковою діяльністю – спрямування учнів за допомогою навідних питань та аналогій на вірний шлях її вирішення.

Розв'язання складної ситуації може здійснюватися за двома напрямками:

– студент-аграрій завдяки професійному спрямуванню викладачем моделює власне рішення;

– педагог представляє провідну ідею студента як його особисте надбання, що стає конструктивним варіантом активності у схожих ситуаціях.

Подальшим елементом змісту професійної компетентності є досвід емоційно-ціннісного ставлення до реальних подій (сукупність морально-етичних поглядів, що відбивають світосприйняття студента, його відношення до людей, до себе, до трудової діяльності, а також до знань, якими необхідно оволодіти під час вивчення конкретної дисципліни).

Подібно до фізичного розвитку людини, коли організмом засвоюються лише цінні мікроелементи в процесі їжі, корисна інформація повинна наповнити особистість, регулюючи її діяльність. Лише такі знання набувають суб'єктивного, особистісного сенсу, тому під час формування змісту навчального курсу доцільно орієнтуватися не на кількісний обсяг інформативного матеріалу з аграрної тематики, а саме на якісний його складник.

Щодо визначення умінь, вони являють собою внутрішні моделі перспективної активності, які можливо застосувати в постійно змінних умовах (іноді досить непередбачуваних) з отриманням бажаного результату. Навички на відміну від умінь формують шаблонні, механічні дії у відносно стабільних умовах. Уміння як структурний елемент особистості можна розмістити між її знаннями та діяльністю. У цілому девізом навчання може слугувати такий вираз: знати, щоб уміти зробити. Одним із недоліків української освіти в аграрній галузі є те той факт, що для значної чисельності студентів спонуканням до навчання є одержання достатньої кількості балів та отримання диплому. Отже, вони зацікавлені, насамперед, не в знаннях і практичних уміннях, а в гарній оцінці.

Розглянемо основні функції, що має здійснювати компетентний фахівець аграрного профілю в процесі виробництва (тобто сьогоднішній студент у перспективі): 1) дослідницька; 2) проєктуюча; 3) організаторська; 4) управлінська; 5) технологічна; 6) контрольна; 7) прогнозна; 8) технічна.

Результативне виконання зазначених функцій потребує від студентів аграрної галузі оволодіння такими вміннями: здійснення математичних розрахунків під час проєктування, складання прогнозів та планів як обов'язкового елемента професійної діяльності; збір, обробка, моніторинг і структуризація науково-технічних відомостей для поліпшення ефективності виробництва; використання статистичних процедур з обробки даних; моделювання явищ та процесів, подальший аналіз їх технологічних властивостей; прийняття слухних

успішних рішень; користування сучасними комп'ютерними технологіями тощо. Таким чином, основні компетенції торкаються всіх виробничих функцій особистості, ґрунтуючись на математичній та природничо-науковій підготовці спеціалістів аграрного напрямку.

Слід визначити, що наведені професійно-предметні уміння (як підсумок базової підготовки) об'єднують:

1) інструментальні компетенції (розуміння та втілення ідей; зручна побудова робочого часу, навчальної стратегії; вирішення складних ситуацій; застосування сучасної техніки у трудовій активності; комунікативні навички);

2) міжособистісні компетенції (командний дух; увічливе спілкування з колегами; щирість; сприйняття морально-етичних цінностей);

3) структурні компетенції – такі, що відповідають системі у цілому та дають змогу сприймати частини в їх цілісності.

Сьогодні з урахуванням євроінтеграційних процесів, що мають місце в Україні, доцільним є застосування основних засад європейської вищої освіти, яка зорієнтована, перш за все, на безпосереднє здобуття знань і умінь на практиці. Більшої уваги в процесі навчання студентів-аграріїв слід приділяти вирішенню прикладних, професійно-направлених завдань, формуванню предметних навичок з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності.

Представлене вище дає змогу виокремити фундаментальні елементи професійної компетентності майбутніх працівників аграрного сектору:

– набір інтелектуально-предметних умінь з аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, систематизації, абстрагування, конкретизації за допомогою використання критичного мислення та творчого уявлення;

– операційно-предметні вміння, які характеризуються певною сукупністю навичок, необхідних нинішньому студентові для професійної реалізованості у майбутньому. До них слід віднести проектні, прогностичні, організаторські, методологічні, креативні прояви;

– регулятивно-предметні навички з управління власною поведінкою, що містить у собі поєднання внутрішніх зусиль, планування діяльності, активну позицію, лідерські якості, аналіз наслідків навчально-пізнавального процесу, втілення ефективних сільськогосподарських рішень.

У цілому професійно-компетентний підхід у вітчизняних умовах розвитку слід розглядати не тільки у напрямі поновлення складових компонентів освіти, а й як алгоритм поступового наближення до відповідних європейських вимог.

Також відзначимо, що, сприймаючи категорію «компетентність», педагоги в країнах зі стабільними науково-освітніми процесами не надають їй надто значної уваги та застосовують такі традиційні поняття, як «кваліфікація», «професіоналізм», «здібності» тощо.

Що стосується особливостей державного сприяння вирішенню сучасних проблем навчальних аграрних закладів, можна виділити такі пропозиції керівників закладів сільськогосподарської галузі до парламентаріїв [2]:

1) внесення змін Податкового кодексу України стосовно функціонування навчальних дослідних закладів, наближення їх до виробників агропродукції;

2) збалансування діяльності коледжів даного сектору за допомогою збереження їх державного бюджетного фінансування;

3) розвиток науково-дослідної діяльності: формування міжуніверситетських наукових центрів (за підтримки міжна-

родних організацій) для об'єднаної дослідницької активності та навчальних установ з практики, прогресивних фермерських та переробних підприємств;

4) розширення співробітництва з бізнесменами, фермерами у напрямі поліпшення практичної підготовки студентів навчальних закладів;

5) посилення професійної, навчально-методичної інформованості, безперервне поновлення складових компонентів освіти в аграрному секторі, подальший розвиток міжнародних взаємостосунків;

6) уточнення показників урядового замовлення на різні аграрні спеціальності навчальних закладів;

7) вирішення соціально-побутових моментів процесу студентського навчання з наявністю додаткових засобів на ремонт гуртожитків, навчальних корпусів та аудиторій, майданчиків для спорту;

8) сприяння освітянським установам в отриманні ліцензій, акредитації посадових місць як важливого компоненту кваліфікованої підготовки компетентних агрономічних фахівців тощо.

Висновки. Отже, професійна компетентність є багатоаспектною, динамічною та креативною категорією, тонко реагуючою на змінні процеси в суспільстві. Вона передбачає оволодіння основними компонентами змістовності загального навчального процесу. У сучасних умовах розвитку країни структура професійної компетентності в аграрних закладах періодично трансформується та коректується у зв'язку з інноваційними та соціально-економічними подіями. Подальшого моніторингу потребує вплив рівня компетентності педагогів в аграрній галузі для поліпшення навчального процесу та підготовки майбутніх фахівців агрономічного сектору.

Ретельної уваги вимагають питання формування змісту спеціальних дисциплін та методика подання матеріалу викладачами навчальних установ. Насамперед студента-аграрія необхідно зацікавити, навчити логічно опрацьовувати інформацію, слушно осмислювати та застосовувати її на практиці, досягаючи ефективного результату. Сьогодні бракує прикладного опрацювання отриманих здобувачами знань.

У період адаптації освітньої системи України до стандартів ЄС особливо важливою є державна підтримка сучасних механізмів функціонування закладів аграрної сфери.

Таким чином, процес виховання професійності майбутніх фахівців сільськогосподарського сектору країни базується на рівні компетентності педагогів аграрних закладів, що, своєю чергою, потребує впровадження ефективних прогресивних засад у систему освіти згідно з євроінтеграційними соціально-економічними вимогами. Зазначене в змозі сформулювати достатній рівень конкурентоспроможності кадрів аграрної сфери, забезпечуючи її розвиток у цілому.

Література:

1. Блекки Дж.С. О самовоспитании нравственном, умственном, физическом / Дж.С. Блекки // Учительская газета. – 11.02.1992. – С. 18.
2. Відкритий мікрофон: проблеми аграрної освіти очима керівництва галузевих міністерств і керівників вишів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nubip.edu.ua/node/27391>.
3. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / А. Дистервег. – М. : Учпедгиз, 1956. – 374 с.
4. Каплінський В.В. Основні структурні компоненти змісту освіти в контексті формування загальнопедагогічної компетентності сучасного педагога / В.В. Каплінський // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Педагогіка і психологія. – 2016. – Вип. 44. – С. 49–55.

5. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения / Я.А. Коменский. – М. : Гос. учебно-педагогическое изд-во Мин. просв. РСФСР, 1955. – 474 с.
6. Лігоненко Л.О. Економічне управління підприємством: предметна царина та суб'єкти здійснення / Л.О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8. – С. 112–119.
7. Павлик В.П. Управління сільськогосподарським підприємством у ринкових умовах / В.П. Павлик // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 29–34.

Германюк Н.В. Формирование профессиональной компетентности специалистов аграрной сферы

Аннотация. В статье исследованы вопросы сущности и роли воспитания профессиональной компетентности специалистов в аграрной сфере. Изучено их влияние на эффективное развитие сельскохозяйственной отрасли с помощью результативного руководства предприятиями в перспективе. Проанализирована связь между уровнем знаний, полученных студентами-аграриями во время обучения, методикой преподавания предметов и возможностью применения навыков в дальнейшей трудовой активности. Выявлена необходимость уделения большего внимания приобретению практического опыта в период получения образования в высших аграрных заведениях. Все перечисленное рассматривается в ракурсе социально-экономических

изменений, которые происходят последнее время в Украине, на пути к евроинтеграции.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, аграрная сфера, образование, евроинтеграция, знание, умение, практический опыт.

Germanjuk N.V. The education of professional competence of experts in agrarian sector

Summary. In this article, the questions of the essence and role of building of professional competence of specialists of the agrarian sphere are studied. Their influence on effective development of agrarian sector with help of skillful management of enterprises in future is studied. The relationship between the level of knowledge, received by students-agrarians during the course of teaching, the method of study subjects and the possibility of applying skills in the next labor activity is analyzed. A need to pay more attention to the acquisition of practical experience during the period of education in high agrarian institutions has been identified. All of this is considered in the light of the socio economic changes that are taking place in Ukraine recently on the path of the state to European integration.

Keywords: professional competence, agrarian sphere, education, eu integration, knowledge, skill, practical experience.